

Ștefan BEJAN*

TEORII ȘI IPOTEZE DESPRE FORMAREA POPORULUI GĂGĂUZ

Theories and hypotheses on the formation of the Gagauz people

Abstract: The scientific debate over the Gagauz subject remains an intense one, continuing to represent a controversial matter. Historians, anthropologists, linguists, etc of different ethnic backgrounds themselves have concentrated their attention on this scientific endeavour. There are currently over 20 theories on the matter of this small Turkic people`s origins. The most prominent ones refer to an Oghuz or Seljuk origin, but it is also possible that the Gagauz came to be within a mixture of different peoples. But leaving origins aside, historical sources show the important impact that the Gagauz have had in the history of Dobrudja. It seems this south-eastern region in current-day Romania was where the ethno-genesis of the Gagauz completed itself.

Keywords: Gagauz, Dobrudja, ethnic origins, origin theory, Oghuz, Seljuk.

* * *

Istoria și cultura găgăuză au fost printre subiectele care nu s-au bucurat de o cercetare consistentă și amănunțită, deși interesul științific pentru acest popor unic, ce și-a plămădit istoria la intersecția celor două lumi (Europa și Asia), s-a bucurat de o popularitate importantă în decursul ultimilor 100 de ani. Cauza o constituie lipsa unor surse clare, dar și faptul că evenimentele istorice de până la sfârșitul secolului XX nu au avut în centrul atenției poporul găgăuz. Astfel, nu s-a manifestat un interes important pentru studierea problemelor istorice și a dezvoltării acestei etnii. Primele surse scrise despre găgăuzi apar abia la mijlocul secolului al XIX-lea, atunci când pentru prima dată găgăuzii sunt diferențiați de conglomeratul de etnii ce locuiau pe teritoriul Basarabiei; în principal, se va face o distincție clară între găgăuzi și bulgari.

Problema formării poporului găgăuz a iscat de-a lungul istoriei multe contradicții și teme de dezbatere între istorici. Pentru prima dată

* PhD Candidate, "Dunărea de Jos" University of Galați, Romania; e-mail: stefan.bejan93@gmail.com.

Date submitted: January 18th 2017

Revised version submitted: January 21st 2017

Accepted: July 7th 2017

istoricul bulgar Gheorghii Dimitrov¹ enumeră 18 teorii diferite despre formarea găgăuzilor, unele mai veridice, iar altele mai puțin veridice. În prezent se pare că există 21 astfel de teorii.² Noi vom analiza cele mai importante dintre acestea, astfel încât la final să ne îndreptăm atenția asupra celei mai concludente și care are la bază argumente palpabile. La începutul anilor `70 ai secolului al XIX-lea au apărut concomitent două teorii ce se contrazic reciproc, una despre originile turcice și alta despre originile slave. În goana identificării adevăratei origini a găgăuzilor au fost antrenați și istorici români, aducând și ei diferite argumente care să le susțină teoriile. De cele mai multe ori aceștia se contrazic unul pe celălalt, iar teoriile sunt departe de adevăr. Alteori, spre exemplu în cazul lui Gheorghe Brătianu sau al lui Anatol Măcriș, autorii se apropie foarte mult de adevăr, având niște teorii foarte bine argumentate.

Nicolae Iorga conchide în a sa teorie că găgăuzii sunt urmașii unei populații străvechi ce locuia în Balcani și care și-a uitat limba maternă (greacă); astfel vedem că Iorga consideră că găgăuzii se trag din poporul grec.. Teoria *provenienței de la greci* este susținută și de F. Canțîr³, dar și de istoricul Șabașov V.A., care îl citează la rândul său pe Constantin Irecek, menționând că în lexicul găgăuzilor există multe cuvinte grecești.⁴ De asemenea, este de remarcat numărul însemnat de nume de familie grecești pe care le poartă găgăuzii: Grek, Greku, Grekov, Zamfiraki, Urum, Ianioglo, Ianaki, Eanioglo, Iordaki, Hristaki, Popazoglo etc.⁵ Numărul mare de nume de familie comune între găgăuzi și greci a fost probabil principalul argument pe care Iorga s-a bazat. Totuși, numele comune pot fi puse pe seama asimilării grecilor de către găgăuzi în timpul regatului din Dobrogea din secolul al XIII-lea, despre care vom vorbi mai încolo.

B.P. Hașdeu, susținut și de Valentina Botnărescu, consideră că găgăuzii sunt *urmașii unei populații străvechi* din Peninsula Balcanică care nu a fost supusă procesului de romanizare.⁶ Zamfir Arbore, scriitorul și gazetarul de origine română născut în Imperiul Austro-Ungar, la Cernăuți, susține că ei sunt *vlahi macedoneni*.⁷ Există chiar și o teorie că găgăuzii s-ar fi format în urma *amestecului dintre vlahi, greci, italieni și bulgari* în perioada evului mediu, ca urmare a activităților comerciale ale venețienilor și genovezilor. Fiecare dintre aceste teorii este vag argumentată și foarte puțin credibilă. Fiecare dintre acești istorici, probabil, nu a reușit să

¹ Gheorghii Mihailov Dimitrov (18 iunie 1882 - 2 iulie 1949) politician bulgar, lider al Partidului Comunist Bulgar și activist inflăcărat al Cominternului. Va deține funcția de prim-ministru al Bulgariei în perioada 1945 - 1949.

² Marunevici 2003: 3.

³ Ibidem: 3.

⁴ Bulgaru 2006: 16.

⁵ Ibidem: 16.

⁶ Marunevici 2003: 3.

⁷ Ibidem: 3.

cunoască îndeaproape acest popor și s-a bazat doar pe niște idei generale, fără să ia în considerație întocmai atributele etnogenezei unui popor.

În 1896, un arheolog bulgar, Karel Škorpil, considera că găgăuzii sunt urmași ai *proto-bulgarilor*. După părerea lui, o parte din ei s-a convertit la creștinism și a devenit poporul găgăuz, iar cealaltă parte s-a convertit la islam și a devenit poporul gadjali (Hajali).⁸ Astfel acești proto-bulgari ar fi venit în Balcani din regiunea râului Volga la mijlocul secolului al VII-lea, iar o parte din ei s-a convertit la creștinism în secolul al IX-lea. Această teorie este însă categoric respinsă de distinsul bizantinolog, fost membru al Academiei de Științe al Bulgariei, Petir Muftavciiev.⁹

Teoria *provenienței slave* îi are în centru pe bulgarul Marinov și pe istoricul moldovean Meșeriuc. Teoria este însă una mai degrabă politică și nu are la bază nici un argument istoric palpabil. Singurele argumente sunt asemănările de tip antropologic și unele asemănări lingvistice și de folclor. Acestea trebuie puse mai degrabă în seama rusificării populației găgăuze și nicidecum nu pot fi catalogate ca niște argumente ce ar înclina poziția spre o proveniență slavă. Teoria provenienței slave trebuie pusă sub semnul întrebării și analizată de asemenea în ideea expansiunii pan-slavismului rusesc și a legitimării unei eventuale intervenții militare în Republica Moldova pentru a susține populația găgăuză.

Principalul susținător al teoriei prin care găgăuzii sunt de proveniență bulgară este Gradeșliev. Ea este susținută de majoritatea istoricilor bulgari, care consideră că teoria conform căreia termenul de „găgăuzi” este un etnonim individual este total eronată.¹⁰ Teoria *provenienței de la bulgari* este susținută și de istoricul moldovean I.I. Meșeriuc, care și-a ocupat foarte mult timp studiind istoria și cultura găgăuzilor și bulgarilor. Dmitri Gurgudov, istoric moldovean de origine bulgară, de asemenea încearcă să demonstreze că găgăuzii și bulgarii sunt unul și același popor. Bulgarul Anghelov se alătură și el teoriei și consideră că nu există nici o acoperire științifică pentru care cumanii și pecenegii să fie considerați popoare separate pe teritoriul Bulgariei în timpul Evului Mediu.¹¹ De asemenea, Anghelov mai susține că găgăuzii și-au uitat limba nativă, preluând limba turcă, dar și-au păstrat religia ortodoxă.¹² Această din urmă teorie iscă câteva semne de întrebare. În primul rând nici unul dintre teoreticieni nu descrie procesul prin care găgăuzii și-au uitat limba bulgară și au preluat-o pe cea turcă, iar în al doilea rând nu discută cum de

⁸ Populație de limbă turcă, musulmani, ce locuiesc compact în satele Silivri (provincia Istanbul), Keshan (Provincia Edirne), Yıldız și munții Istrandzha (provincia Kırklareli). Un număr mare de Hajali trăiesc în Alexandroupolis (în turcă Dedeagach), Drama, Cerezo, Florina (în turcă Kayalar). Uneori se face referire la turcii din zona Dobrogea (România).

⁹ Muftavciiev 1973: 729-730.

¹⁰ Dron & Kuroglo 1989: 99-100.

¹¹ Gradeșliev 1998: 23.

¹² Ibidem: 23.

nu toți bulgarii și-au uitat limba, luând în calcul faptul că aceștia au fost aproape 500 de ani sub ocupație otomană. La fel este cunoscut faptul că turcii nu obligau popoarele supuse să treacă la limba turcă, ei fiind obligați să treacă numai la religia musulmană. Cazurile pomacilor din Bulgaria, bosniacilor din Serbia, megleno-românilor din Grecia, dar și al albanezilor sunt cele mai reprezentative.¹³ Moșkov analizează pe larg această teorie în cartea sa *Găgăuzii din județul Bender* și consideră că teoria rădăcinilor bulgare este doar o ipoteză lipsită de date istorice, precum și de argumente palpabile.¹⁴ El menționează că doar în două cazuri bulgarii ar fi putut prelua limba turcă:

- a) Numărul turcilor să fi depășit cu mult numărul bulgarilor pe teritoriul unde s-au format găgăuzii, adică Dobrogea.
- b) Turcii să-i fi obligat pe bulgari să facă școală în limba turcă, alături de ei.¹⁵

Nici unul dintre cele două cazuri nu a existat, cunoscându-se faptul că numărul turcilor era insignifiant față de cel al localnicilor; dar mai e cunoscut și faptul că turcii erau leneși, neavând atracție pentru carte, iar la Istanbul toată munca intelectuală era făcută de greci. De asemenea, el spune că găgăuzii vorbeau limba dar nu știau să scrie și nici să citească în turcă, așa că în Biserică foloseau ori limba greacă ori pe cea bulgară, doar prelegerile fiind ținute în turcă.¹⁶ Aceste argumente au o credibilitate științifică semnificativă, deoarece se știe că alfabetul și dicționarul găgăuz au fost alcătuite la sfârșitul secolului al XX-lea - începutul secolului al XXI-lea. De asemenea, Moșkov argumentează unele asemănări ale cuvintelor din limba găgăuză cu cea greacă sau bulgară.

Partizanii teoriei provenienței găgăuzilor din *popoarele turcice* sunt destul de numeroși. Cercetătorii ce aderă la aceasta sunt majoritatea istoricilor și lingviștilor găgăuzi: G.A. Gaydarzhi, M.N. Guboglo, D.N. Tanasoglo, S.S. Kuroglo, M.V. Marunevich, A. Măcriș, precum și cei mai mulți dintre oamenii de știință străini. Printre aceștia se numără C. Irecek, N.C. Dmitriev, N.A. Bașkakov, L.A. Pokrovskaya, P.A. Danilov, Markov, V. Zlata, P. Mutafciiev, V. Zayonchkovsky, D. Kowalski, A. Amanzholov, A. Manov, G. Brătianu și alții. Dar și teoriile acestora se dau uneori cap în cap, apărând contradicții asupra poporului de origine turcă de la care provin. Astfel ei pot fi împărțiți în 4 categorii în funcție de ideile și teoriile lor:

- a) Prima dintre teorii, susținută în principal de istoricii turci, este aceea că găgăuzii își trag rădăcinile de la triburile turcice selgiuce;

¹³ Măcriș 2008: 22.

¹⁴ Moșcov 2004: 13.

¹⁵ Ibidem: 13.

¹⁶ Ibidem: 13.

- b) Cea de-a doua grupă de istorici îi consideră pe găgăuzi de proveniență cumană (Comani, Kîpceaci, Polovți¹⁷);
- c) O altă categorie îi consideră urmași ai triburilor turcice oguze, dar și ai pecenegilor;
- d) Cea de-a patra categorie îi consideră pe găgăuzi de origine turcică, fără să menționeze tribul, unii considerându-i chiar un amestec între oguzi, selduci, cumani, pecenegi etc.¹⁸

Teoria despre *proveniența cumană* a fost lansată pentru prima dată de V.I. Grigorevici, dar cel care a aprofundat subiectul a fost istoricul ceh Constantin Irecek, care considera că limba găgăuză este foarte apropiată de limba cumană. De asemenea se pare că unul din argumentele care veneau să susțină teoria cumană este acela că există multe nume proprii comune cu cele găgăuze, în România, Ungaria dar și în Balcani.¹⁹ Astfel Irecek conchide că uzii și oguzii sunt de fapt același popor cu cumanii și polovții.²⁰ Este cunoscut faptul că cumanii ar fi avut în stăpânire teritoriul dintre Nistru și Dunăre în a doua jumătate a secolului al XI-lea. De asemenea este cunoscut că în urma năvălirii tătarilor în teritoriu aceștia ar fi trecut Dunărea.²¹ Totuși se pare că la trecerea Dunării de către cumani aici era deja format un stat al oguzilor. Astfel, cumanii ar fi fost mai degrabă asimilați de către oguzi și nicidecum nu pot fi considerați strămoșii lor, mai ales că Dunărea au trecut-o doar o parte, într-un număr nu foarte semnificativ. Astfel cumanii au participat și ei la formarea limbii și culturii găgăuze, dar nu sunt nicidecum principalul element.

Teoria *provenienței selgiuce* va vedea lumina zilei la începutul secolului XX și îi are ca adepți pe istoricii bulgari Balasciev și Dimitrov. Principalul argument îl constituie numele „oguz”, care era atribuit triburilor seldjuce selgiuce în istorie. Astfel flota turco-selgiucă, în frunte cu Izeddin Keykavuz/Kazkauz al II-lea, a ancorat pe malul Mării Negre între Balcik și Varna undeva la mijlocul secolului al XIII-lea. În acea perioadă Imperiul Bizantin se întindea până la Dunăre. Acel teritoriu purta denumirea de Paristrion,²² acolo unde se pare că au locuit cumanii și pecenegii între secolele IX-XIII. Conform teoriei, pe teritoriul Dobrogei s-ar fi format statul oguz, care avea ca scop ajutorarea Imperiului Bizantin în lupta cu bulgarii și cu triburile ce năvăleau de la nord de Dunăre. Existența

¹⁷ Populație nomadă de origine turcă, care la începutul secolului al XI-lea traversează Niprul ajungând până la cursul inferior al Dunării, unde va pune stăpânire pe stepele de la Dunăre la Irtiș care va căpăta denumirea de Polovția.

¹⁸ Marunevici 2003: 4.

¹⁹ Ibidem: 5.

²⁰ Moșcov 2004: 15.

²¹ Măcriș 2008: 22.

²² Themă bizantină cu un accentuat caracter militar, înființată la sfârșitul secolului al XI-lea după recucerirea de către bizantini a teritoriului de la Dunărea de Jos. Cuprindea Dobrogea și Nord-Estul Bulgariei, cu centrul la Durostorum.

unui voievodat oguz pe teritoriul Dobrogei în secolul al XIII-lea este menționată de mulți istorici.²³ Dar tocmai aici apare marea dispută. Balasciev consideră că denumirea de *găgăuz* provine de la sultanul Keykavuz, a cărei mamă era de religie ortodoxă. Astfel litera „k” s-ar fi transformat în „g”, prin urmare *keykavuz/geygavuz* și într-un final *găgăuz*. Austriacul Paul Wittek de asemenea susține această teorie, mai mult de atât el conchide că prezența selgiucilor lui Keykavuz este menționată în cronicile bizantine, pe când prezența uzilor în Dobrogea nu este menționată.²⁴

M.P. Guboglo, susținut de Uzunciarșili, leagă originea găgăuzilor nu doar de selgiuci, dar și de uzi/oguzi, care ar fi pătruns în regiune prin nordul Mării Negre. Anatol Macriș, membru al Asociației de Istorie Comparativă a Instituțiilor și Dreptului (AICID), cel care este autorul mai multor lucrări despre Basarabia și legăturile găgăuzilor cu spațiul românesc de-a lungul veacurilor, consideră teoria uzilor/oguzilor ca fiind cea mai veridică. Astfel, el conchide că uzii sau oguzii ajung în spațiul românesc undeva prin secolul al X-lea. Odată cu invazia tătaro-mongolă aceștia trec Dunărea în anul 1065, unde sunt înfrânți de bizantini, dar totuși li se permite să se așeze în Macedonia și în zona Varna-Cavarna.²⁵ Astfel, începând cu sfârșitul secolului al XI-lea se pare că oguzii, alături de pecenegi și cumani, ar fi constituit mici formațiuni pe teritoriul vechii Scythia Minor și în regiunea de până la Delta Dunării, unde se pare că mai târziu ar fi apărut un stat găgăuz.²⁶

Istoricul găgăuz M.N. Guboglo consideră că etnonimul de *găgăuz* numește în greacă oguzii ortodocși, diferiți de oguzii păgâni sau musulmani. Astfel el consideră că după căderea Dobrogei sub stăpânire otomană, undeva pe la 1416-1418, s-ar fi desființat statul oguz/găgăuz, o parte dintre găgăuzi s-ar fi convertit la islam, iar cealaltă parte și-ar fi păstrat religia sub protecția patriarhiei de la Constantinopol. O ramură a acestor găgăuzi ortodocși ar fi primit educație în limba greacă, iar alte două grupuri au avut influență bulgară și turcă. Guboglo ne vorbește astfel despre 3 *grupe de găgăuzi*: găgăuzii greci, găgăuzii bulgari și adevărații găgăuzi (*găgăuz halkî*).²⁷ Această teorie este acoperită și de cronicile bizantine, care menționează că la trecerea Dunării în 1065 oguzii ar fi fost circa 600.000.²⁸ Chiar dacă numărul pare exagerat, se pare totuși că bizantinii ar fi fost impresionați de mărimea acestei populații. Lev Semionovici Berg, fost lider sovietic și renumit geograf, biolog și ihtiolog

²³ Măcriș 2008: 22.

²⁴ Măcriș 2003: 13.

²⁵ Măcriș 2008: 12.

²⁶ Brătianu 1988: 328.

²⁷ Marunevici 2003: 5.

²⁸ Măcriș 2003: 11.

rus care a servit în calitate de Președinte al Societății Geografice Sovietice între 1940 și 1950, a dezvoltat propria sa teorie evoluționistă și a publicat în 1918 la Petrograd o carte despre Basarabia. În cartea sa el atrage atenția asupra găgăuzilor ca fiind un popor unic în istorie. El conchide că patria găgăuzilor este Iaika (râul Ural) ceea ce îi diferențiază de pecenegi și că ei ar fi trecut Dunărea în anul 1064.²⁹ Putem deci considera veridică teoria lui Guboglo despre convertirea unei părți însemnate de găgăuzi la islam, dar și faptul că altă parte din ei a fost ori bulgarizată, ori elenizată, dar considerăm că găgăuzii s-au creștinat mult mai devreme, mai exact când Imperiul Bizantin exercita încă control asupra acestei zone; aceasta deoarece se cunoaște faptul că la 1320 găgăuzii aveau o Mitropolie la Carvuna ce depindea direct de Patriarhia de la Constantinopol. Mai mult decât atât, profesorul universitar Dionisie Tanasoglu vine în sprijinul acestei teorii, adăugând însă și contribuția proprie la definitivarea ei. Conform lui, găgăuzii provin numai din oguzi, mai exact din ramura *hagoguz*, iar etnonimul a suferit transformări: *gagoguz*, *gagouz* și ajungând într-o formă finală la *găgăuz*. Astfel *hagoguz* s-ar traduce ca „adevărații oguzi”, care la cucerirea otomană și-au păstrat vechea lor credință șamanistă, convertindu-se mai apoi la creștinism. Hagoguzii au părăsit Asia Centrală și s-au așezat la nordul Mării Negre. Ei vor forma statul oguz în zona Cavernei. Tanasoglo ne mai relatează de asemenea că aici ei vor intra în contact cu cumanii și pecenegii, iar aceștia vor fi doar niște elemente secundare în formarea poporului găgăuz.³⁰ Feodor Angheli menționează câteva zeci de mii de oguzi ce se aflau pe post de mercenari în armata împăratului bizantin Roman al IV-lea Diogenes, care cu 100.000 de soldați va porni o expediție împotriva selducilor în anul 1071. Astfel, prin august 1071, după o serie de victorii ale bizantinilor conducătorul turcilor seldjuci Alp Arslan îi va chema pe „frații de sânge oguzi” să i se alăture pentru a distruge puterea bizantină. Se pare că oguzii l-au trădat pe regele bizantin și au trecut de partea selducilor conduși de Alp Arslan.³¹ Expresia „frați de sânge” nu trebuie înțeleasă nicidecum că ar fi același popor ci doar popoare înfrățite, la fel cum rușii îi numeau astfel, până acum 2-3 ani, pe ucrainenii, fiind cunoscut că ucrainenii și rușii sunt două popoare distincte.

Despre găgăuzi au scris și istorici occidentali. Sociologul francez Gaston Richard, cel care va deveni un bun prieten al românilor, face o călătorie prin România imediat după primul război mondial. În călătoria sa prin Dobrogea, dar mai exact prin Cadrilater, menționează în al său caiet de notițe că:

„În cea mai sudică din noile provincii românești, Dobrogea [n.n. ȘB probabil se referă totuși la Cadrilaterul anexat de România în 1913 de la

²⁹ Berg 1918: 144.

³⁰ Măcriș 2008: 13.

³¹ Angheli 2007: 124.

Bulgaria și nicidecum la întreaga Dobroge, care era în componența României deja de peste 40 de ani], se găsește orașul Bazarcic [n.n. ȘB astăzi orașul Dobrici, județul Caliacra], în care trăiesc turci, cu mult mai credincioși moravurilor, credințelor, obiceiurilor strămoșilor lor decât cei din Stambul și Ankara. Aceștia sunt otomani veniți de la sud. Alături de ei trăiește micul popor găgăuz, care sunt turci creștini veniți de la nord, din mijlocul stepelor asiatice. După nume și limbă, ei se înrudesc cu Uzii și Oguzii, străbuni ai acestei rase.”³²

Deși rămâne un subiect științific controversat, care fără doar și poate mai are nevoie de cercetare științifică amănunțită, se pare că teoria cea mai veridică și îmbrățișată de cei mai mulți istorici de diferite naționalități este cea de *origine oguză*. Teoria este susținută de istorici de seamă din diferite colțuri ale pământului. Astfel în Rusia (peste 90% din găgăuzi fiind în componența URSS în perioada 1944-1991), unde s-a scris destul de mult, în fruntea susținătorilor se găsesc V.A. Moșcov, N.A. Baskakov și L.A. Pokrovskaea. În România (în perioada 1918-1940 peste 90% din găgăuzi au fost în componența României Mari) s-au ocupat de cercetarea originilor găgăuze de la istorici de primă mână precum Gheorghe Brătianu și Constantin C. Giurescu până la unii mai puțin cunoscuți precum M.P. Guboglu, Aurel Decei, Anatol Măcriș. La fel, majoritatea istoricilor găgăuzi înclină balanța spre originile oguze ale găgăuzilor. De altfel și denumirea de *găgăuz* (despre care vom vorbi mai încolo), se aseamănă fonetic foarte mult, având chiar și o rădăcină comună. E clar că la formarea poporului găgăuz au participat și alte etnii, înfrățite oguzilor, precum cumanii, pecenegii și seldjucii, care împreună au constituit un stat în Dobrogea în secolul al XIV-lea, mai ales că Balica, primul conducător al Carvuna Hora, se pare că era de origine kîpceacă (cumană), dar baza acestui popor o constituie anume oguzii.

Disputa finală, care se dă între adepții teoriei de proveniență turcică (pe care noi o considerăm cea mai veridică dar și cea mai bine argumentată din punct de vedere antropologic, etnografic și istoric), se pare că îi are în vedere pe adepții rădăcinilor selgiuce și pe cei care îmbrățișează rădăcinile oguze ale găgăuzilor. Combatanții ambelor teorii menționează existența unui stat găgăuz în Dobrogea în secolul al XIII-lea. Aici însă apare o nouă dispută și anume cum s-a format acest stat și unde anume era el amplasat. Astfel, adepții teoriei selgiuce leagă formarea statului găgăuz de înțelegerea dintre sultanul Izzedin Keykavuz (1238-1278), venit din Asia Mică, se pare că din Anatolia mai exact, și împăratul bizantin Mihail al VIII-lea Paleologul. Undeva pe la 1261 sau 1263 (ani diferiți în diferite surse) Keykavuz este obligat să părăsească Asia Mică din cauza luptei pentru tron cu fratele său Aladin.³³ Cu acordul împăratului bizantin acesta se va așeza

³² Gaston 1998 apud Măcriș 2003: 16.

³³ Marunevici 2003: 80.

undeva în nord-estul Bulgariei. Feodor Angheli relatează însă că Izzedin ar fi fost obligat să fugă din Asia Mică din cauza presiunilor mongole la Constantinopol³⁴. În același timp, Anatol Măcriș ne spune că Izzedin ar fi ajuns la 1261 în Dobrogea, fiind deturnat și alungat de la tron din sultanatul de Iconium,³⁵ fără să menționeze de cine anume. Conchidem că e posibil ca Izzedin să fi fost alungat de fratele său Aladin, care a avut sprijinul mongolilor. Cert este că Izzedin a avut acordul lui Mihail al VIII-lea Paleologul pentru a se așeza în Dobrogea, cel mai probabil angajându-se să apere granița de invaziile străine. Bulgarul Angheli ne vorbește că în anul 1263 circa 10.000 de familii selgiuce, adică aproximativ 60-70.000 de oameni, conduse de Sara Saltîk/Saltuk, sfeșnicul lui Izzedin, ajung în Dobrogea, în timp ce Izzedin s-a refugiat în 1261 la Constantinopol³⁶, probabil unde a și dus tratative cu împăratul bizantin. Tot Angheli ne mai relatează că aici el ar fi încercat mai târziu să țese intrigi împotriva împăratului și că ar fi fost încarcerat în cetatea Eneze, fiind eliberat abia în 1270 de oștile Hoardei de Aur conduse de Bereke. Angheli notează și faptul că până în 1279, când va deceda, Izzedin s-a aflat în Crimeea, la Sudake. Aici apare prima contradicție: cine de fapt i-a condus pe selgiuci în Dobrogea? A fost Izzedin Keykavuz al II-lea în Dobrogea sau el a fost doar cel care s-a înțeles cu Mihail, selgiucii fiind de fapt conduși de Sara Saltîk? Pentru a face mai multă lumină asupra subiectului, am apelat la studiul lui Marunevici. Marunevici îl menționează și el pe Sara Saltîk ca mâna dreaptă a lui Izzedin și faptul că era foarte iubit de poporul selgiuc, asta după ce se convertise de la creștinism la islam și devenise derviș³⁷. Dar nu menționează dacă Izzedin ar fi condus sau nu familiile selgiuce în Dobrogea³⁸. Gheorghe Brătianu, care îl citează pe bulgarul Balasciev, menționează de asemenea fuga sultanului de Iconium, anii de domnie 1246-1261 la Constantinopol, și că o parte din neamul sultanului, în frunte cu Sara Saltîk, ar fi plecat cu încuviințarea lui Mihail al VIII-lea Paleoloul în Dobrogea.³⁹ Sara Saltîk era numit în popor *baba*, adică în limba turcă *tată*. Astfel ei s-ar fi așezat undeva în zona unde se află astăzi județul Tulcea, unde vor înființa orașul Babadag cândva pe la 1262.⁴⁰ *Babadag* în limba turcă înseamnă *muntele tatălui*, deci putem spune că anume acești selgiuci au creat orașul Babadag, care le va deveni centru politic și economic și i-au pus numele în cinstea conducătorului lor Sara Saltîk și a regiunii muntoase

³⁴ Angheli 2007: 202.

³⁵ Măcriș 2008: 13.

³⁶ Angheli 2007: 202.

³⁷ Călugăr musulman.

³⁸ Marunevici 2003: 80.

³⁹ Brătianu 1988: 328.

⁴⁰ primaria-

babadag.ro/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=30&Itemid=14 [accesat 12.04.2016].

sau deluroase unde este poziționat (*dag*). Astfel teoria lui Wittek conform căreia selgiucii conduși de Keykavuz s-ar fi așezat în zona Cavarna nu are acoperire istorică. Mai mult decât atât, pentru a întări și mai mult teoria că selgiucii nu sunt strămoșii găgăuzilor și că ei ar fi viețuit în zona Babadagului și nu la Cavarna și Silistra, Brătianu ne menționează o scrisoare trimisă de țarul bulgar Ioan Assan al II-lea în anul 1230 (deci cu 31 de ani înainte de a veni selgiucii în Dobrogea) negustorilor din Ragusa (Dubrovnik) cu care bulgarii erau în relații comerciale și politice bune, în care se menționează că la Cavarna se găsește un neam de origine turcică și de religie ortodoxă care și-a format un stat.⁴¹ Ne vine greu să credem că un sultan selgiuc de religie musulmană ar fi înființat un stat creștin, chiar dacă mama sa era grecoaică de religie ortodoxă. Despre statul găgăuz de la Carvuna ne vorbește și C.C. Giurescu, care scrie în *Istoria Românilor* că „în partea de sud-est a Dobrogei – Țara Carvunei – sau în limba greacă Karvuna hora, adică principatul Karvuna, amintită încă de pe vremea țarului Ioan Assan al II-lea, într-un document din perioada 1230-1241, a luat naștere, în prima parte a secolului al XIII-lea, un stat oguz.”⁴² Între orașul Cavarna și Babadag este o distanță de circa 250 de km. Se cunoaște că Sara Saltic ar fi ajuns în Dobrogea împreună cu cele 10.000 de familii selgiuce în anul 1261, iar orașul Babadag ar fi fost înființat în anul 1262, astfel probabil în călătoria lor spre Babadag selgiucii ajungând la Cavarna și găsind acolo o populație foarte apropiată lor, sau mai bine zis niște „frați de sânge”, au poposit o perioadă de un an, iar mai apoi și-au reluat drumul spre Babadag. Această intersectare a celor două popoare dar și posibile cuplări ale oguzilor cu selgiucii au făcut ca substratul formării limbii găgăuze să fie tocmai cel selgiuc. Se pare că acesta a fost nucleul prin care s-a format mai târziu Principatul lui Balica din Dobrogea, a lui Dobrotici, ajuns pe la 1417 sub stăpânire otomană.

BIBLIOGRAFIE

- Angheli, Feodor (2007). *Корни гагаузов-предки огузов [Rădăcinile găgăuzilor – urmașii oguzilor]*, Chișinău.
- Berg, L.S. (1918). *Бессарабия. Страна-люди-экономика [Basarabia. Țară - Oameni - Economie]*, Petrograd: Editura Foc.
- Brătianu, Gheorghe (1988). *Marea Neagră, Vol.I*, București: Editura Meridiane.
- Bulgaru, Stepan (2006). *История и культура гагаузов [Istoria și cultura găgăuzilor]*, Comrat-Chișinău: Tipografia Centrală.

⁴¹ Brătianu 1988: 329.

⁴² Giurescu 1943: 383.

- Dron, I.V. & Kuroglo, S.S. (1989). *Современная гагаузская топонимика и антропонимика [Топониме și antroponime găgăuzești]*, Chișinău: Editura Știința.
- Gaston, Richard (1998). „Cultura română și statul român”, *Caiete critice*, nr. 9-12, București.
- Giurescu, Constantin C. (1943). *Istoria Românilor*, vol. II, București: Fundația Regală pentru Literatură și Artă.
- Gradeșliev, I. (1998). *Găgăuzii*, Odesa.
- Marunevici, M.V. (2003). *История гагаузского народа [Istoria poporului găgăuz]*, Comrat.
- Măcriș, Anatol (2003). *Găgăuzii din Basarabia*, București: Editura Agerpress Typo.
- Măcriș, Anatol (2008). *Găgăuzii*, București: Editura Paco.
- Moșcov, V.A. (2004). *Гагаузы из бендерского уезда [Găgăuzii din județul Bender]*, Chișinău.
- Muftavciiev, Petir (1973). *Избраны произведение [Lucrări selectate]*, vol. 2, Sofia.
- primaria-babadag.ro*